

Adam FERGUSON

O POKVARJENOSTI, KI NAS VODI V POLITIČNO SUŽENJSTVO*

Izgleda, da v določenem smislu svoboda predstavlja zgolj dediščino omikanih narodov. Divjak je osebno svoboden, zato ker živi prosto in je, kar se delovanja tiče, enakopraven s pripadniki svojega plemena. Barbar je pogosto neodvisen od obstoječih okoliščin zato, ker poseduje pogum in meč. Toda že sama dobra politika lahko poskrbi za uvajanje pravičnosti oziroma vzpostavljanja take moči v državi, ki je ob vsaki priložnosti pripravljena braniti pravice svojih prebivalcev.

Znano je, da so se, razen v nekaj posameznih primerih, trgovske in politične spretnosti razvijale skupaj. Omenjene spretnosti pa so bile v moderni Evropi med seboj tako tesno prepletene, da ni več moč ugotoviti, katere so se razvile najprej, oziroma, ali jim niso najbolj koristili prav medsebojni vplivi, s katerimi so ena na drugo reagirale in delovale. Opaziti je, da je pri nekaterih narodih trgovski duh, v prizadevanju, da bi si zagotovil dobiček utrl pot politični modrosti. Prav ljudje, ki so posedovali bogastvo in se za svoje imetje bali, so izoblikovali projekt osvoboditve ter ga razvijali ob podpori svoje nedavno pridobljene pomembnosti. Kasneje pa so svoje zahteve razširili in začeli izpodbijati privilegije, katere je smel nekoč uporabljati le njihov vladar. Toda zaman je v neki dobi, le od posedovanja bogastva pričakovati sadove, za katere smo že omenili, da predstavljajo plod neke prejšnje dobe. Veliko povečanje trenutnega bogastva, ki ga spremlja občutek za zmernost in neodvisnost, lahko lastnikom povrne zaupanje v lastne moči in jih pripravi do borbe proti zatiranju. To prizadevanje, ki sicer ni dostopno osebni izkušnji oziroma ni namenjeno razvijanju nečimrnosti, ampak podpora strankarskih interesov, z namenom, da bi pri strankah vzpodbudili višje strasti, močno odvrča bogate meščane od tistih, ki si drznejo vladati. Iz tega pa ne sledi, da bo v času pokvarjenosti enako ali še večje bogastvo izzvalo isti učinek. Prav nasprotno, če je bogastvo nakopičeno le v rokah skopuhov ter preti nevarnost, da bo potrošeno s strani zapravljivih oziroma, ko se družinski dediči, sredi obilja, znajdejo v revščini in v škripcih, hrepenenje po razkošju utiša celo glasove strank in frakcij. Ker pa tli upanje, da bodo tisti, ki so prostovoljno sodelovali nagrajeni oziroma, ko vlada strah, da bodo izgubili, kar so si pridobili s pomočjo obzirnosti, to ljudi ohranja v stanju negotovosti in strahu, ali na kratko povedano, v primeru, ko bogastvo, namesto da bi ga imeli za vzpodbujevalca energičnega duha, postane malik pohlepnih ali razsipnih oziroma grabežljivih in strahopetnih duhov, lahko temelji, na katerih je zgrajena svoboda, služijo le še za podpiranje despotstva. Tisto, kar v neki dobi vzpodbuja prizadevanja in krepí samozaupanje podanikov, pa jih lahko v drugi pahne v suženjsko podložnost in izstavi ceno, ki jo bodo prisiljeni plačati za svoje vlačugarstvo. Celotisti, ki v prodornih dobah predstavljajo vzor bogastva, ki se je nakopiči-

* VI. poglavje, V. odstavek v: *Ferguson, Adam (1966): An Essay on the History of Civil Society 1767, Edinburgh University Press, Edinburgh.*

lo v rokah ljudstva in katero je na ta način postalo vzvod za prizadevanja po svobodi, v času propada le potrjujejo Tacitov izrek, "da občudovanje bogatih vodi k despotski vladavini."¹

Ljudi, ki so okusili svobodo in se zavedli svojih osebnih pravic, pa ni lahko prepričati, da se morajo sprijazniti z vmešavanjem drugih, ter jih ni mogoče brez vsake vnaprejšnje priprave pripraviti do tega, da bi se podredili zatiranju. Tako nesrečno pripravo pa lahko dobijo tako s pomočjo različnih oblik vladanja kot tudi iz različnih rok in na ta način prispejo do istega cilja po različnih poteh. Tako se omenjenemu cilju na en način približujejo v republikah, spet na drug v monarhijah in na tretji v mešanih vladavinah. Toda, kjerkoli je državi s pomočjo sredstev, ki ne ohranjajo kreposti podanikov, uspelo učinkovito ubraniti svojo varnost, je zelo verjetno, da bosta kaj kmalu sledila omalovaževanje in zanemarjanje javnosti. Zato se bodo morali, kot se zdi, omikani narodi spopasti z nevarnostjo, ki je enaka stopnji, v kateri so le-ti, v kateremkoli časovnem obdobju, nemoteno uživali mir in blagostanje.

Po navadi menimo, da svoboda predstavlja rezultat vladavine zakonov, zato smo pripravljene imeti zakone ne le za določbe in vodila ljudi, ki so se odločili, da bodo svobodni, torej ne le za zapise, s pomočjo katerih se ohranjajo njihove pravice, ampak tudi za moč, ki je bila vzpostavljena, da bi jih zaščitila oziroma za branik, katerega človeške muhe ne smejo prestopiti.

Ko si paša v Aziji domišlja, da bo lahko vsak spor razrešil z pomočjo zakonov naravne pravičnosti dopuščamo možnost, da ima on neomejena pooblastila. Toda, ali je sodnik v Evropi, ki se je prisiljen odločiti v skladu s svojim lastnim razumevanjem pisanih zakonov za to v kateremkoli smislu bolj zmeren kot pa slednji? Ali nimajo mnogotere besede zakona močnejšega vpliva na zavest in srce, kot pa ga imata razum oziroma narava? Ali mogoče stranke v kateremkoli sodnem postopku uživajo manjšo stopnjo varnosti, ko o njihovih pravicah razpravljamo na temelju zakona, ki je razumljiv vsemu človeštvu, kot pa takrat, ko so namesto tega prisiljene uporabljati zamotan sistem, ki je postal predmet posebnega poklica, ki ga pročuje in razlaga? Če pa izoblikovani postopki, pisani zakoni oziroma drugi sestavni deli zakona prenehajo biti izvajani s strani prav tistega duha, iz katerega so izšli, služijo le še za krinko in nič več za obrambo pred krivicami moči: v takem primeru so verjetno spoštovani celo s strani pokvarjenih uradnikov, saj ščitijo njihove namere, a jih opustijo in zavržejo v trenutku, ko se jim postavijo pot. Sicer pa vpliv zakonov, kjerkoli imajo le-ti kakršenkoli dejanski učinek na ohranjanje svobode, ni nikakršna magična moč, ki bi izhajala iz preobloženih polic s knjigami, ampak v resnici pooseblja vpliv ljudi, ki je oblikoval odnose, ki naj bi vladali med njimi in državo ter njihovimi sopodaniki. Potrjeni so s pomočjo njihovega duha in budnosti, ki zagotavlja, da bodo ti odnosi spoštovani.

Navajeni smo že, da v vsaki obliki vladavine doživljamo uzurpacije s pomočjo zlorab oziroma zaradi razširjanja pooblastil s strani izvršilne oblasti. V čistih monarhijah je omenjena moč po navadi dedna ter je dedovana po točno določeni liniji. V voljenih monarhijah je le-ta dosmrtna. V republikah pa je izvajana le v ome-

¹ *Est apud illos et opibus honos; eoque unus imperitat, &c. Tacitus De mor. Nem. C. 44.*

jenem časovnem obdobju. Tam pa, kjer si posamezniki ali družine pridobe v posest visoke položaje s pomočjo volitev le začasno, predstavlja njihov pravi cilj bolj prizadevanje, da bi si le-te zagotovili za stalno, kot pa prizadevanje za povečanje moči. Najvišja oblast pa je v dednih monarhijah trajna. Zato je cilj vsakega malo bolj častihlepnega princa povečanje svojih privilegijev. V nasprotju s tem pa republike, in v teh burnih časih tudi skupnosti vseh mogočih oblik, niso izpostavljene stalni nevarnosti le s strani tistih, ki so bili zakonito povzdignjeni na odgovorne položaje, ampak tudi s strani katerekoli osebe, ki jo spodbuja častihlepnost s pomočjo stranke.

Princu ali kakemu drugemu uradniku pa ne koristi, če uživa toliko moči, da leta ni več združljiva z dobrobitjo človeštva, tako kot človeku prav nič ne koristi, če je nepravičen. Vendar pa predstavljata omenjena izreka kaj slabo zaščito pred človeškimi strastmi in neumnostjo. Vsi tisti, ki jim je zaupan kakršenkoli vpliv, so izpostavljeni pritiskom, od odpora in prisile pa vse do poskusov odstranitve s strani opozicije. Ne le monarh, ki nosi dedno krono, tudi uradnik, kateremu je položaj dodeljen le za omejeno časovno obdobje, se sčasoma zaljubi v svoj visoki položaj. Prav tistega ministra, katerega položaj je odvisen od trenutnega prinčevega razpoloženja in katerega osebne koristi so v vsakem pogledu iste kot koristi podanikov, h katerim se bo s svojo družino najverjetneje kaj kmalu lahko prišteval, vseeno mika širitev privilegijev, ter da bi o svojih posegih v pravice ljudi, razmišljal kot o pridobitvah zase. Kljub temu, da želimo človeštvu le vse najboljše, pa običajno vseeno menimo, da njegovo blagostanje ni odvisno od ustreznega izražanja njegovih lastnih nagnjenj oziroma srečne izrabe lastnih talentov, ampak od njegove voljne pripravljenosti sprejeti tisto, kar smo si izmislili v njegovo dobro. V skladu s tem največje vrline, katere vzgled je do sedaj predstavljal vladar, ne predstavlja njegova želja, da bi pri svojih ljudeh cenil duha svobode in neodvisnosti, ampak nekaj, kar je samo po sebi sicer bolj redko ter zato nadvse pohvalno, t.j. stalna skrb za širjenje pravičnosti v premoženjskih zadevah ter njegova odločenost, da lastnino zaščiti in utrdi, popravi krivice ter se zavzame za koristi svojih podanikov. Prav na podlagi odnosa do teh zadev je Tit ocenil vrednost svojega časa in podal sodbo o njegovih posledicah. Toda prav meč, ki je bil potegnjen s strani dobronamernega, da bi zaščutil podanike ter dosegel hitro in učinkovito uveljavljanje pravičnosti, se je v rokah tirana izkazal kot enako primeren za prelivanje krvi nedolžnih in ukinjanje pravic ljudi. Sodobni postopki človeštva pa kljub temu, da so uspeli začasno zaustaviti izvajanje nasilja, niso uspeli zlomiti nacionalnih okov: in tako je bil princ še bolj opremljen za pridobivanje prav tistih dobrin, katerih si želi, ker pač ni preostalo zadosti svobode oziroma, ker ne obstoji več nikakršna sila, ki bi lahko izpodbijala njegove odločitve ali preprečila njihovo izvajanje. Je bil torej Antonij zaman poučen o značajih Trasa, Helvidija, Kata, Diona in Bruta? Se je le-ta zaman naučil razlikovati med svobodno skupnostjo, nastalo na podlagi enakosti in pravičnosti, ter monarhijo, v kateri svoboščine podanikov veljajo zgolj za najbolj nedotakljivi predmet upravljanja?² Ali pa je mogoče uporabil napačna sredstva, s pomočjo katerih bi lahko človeštvu podal tisto, o čemer je menil, da bi zanj predstavljalo blagoslov? Mogoče pa ga je prav absolutna moč, ki jo je posedoval v mogočnem impe-

² M. Antonius, *lib. I.*

riju, onesposobila, da bi izvajal tisto, o čemer je njegov razum menil, da predstavlja narodno dobro? V tem primeru bi bilo zaman laskati monarhu ali njegovemu ljudstvu. Prvi nam ne more podati svobode, ne da bi pri tem ustvaril duha, ki bi lahko ob prvi priložnosti predstavljal nasprotje njegovih lastnih načrtov, slednji pa tega blagoslova ne morejo sprejeti zato, ker menijo, da je gospodarjeva pravica, da jim le-tega poda ali odtegne. Zahteva po pravičnosti je trdna in brezpogojna. V nasprotju s tem pa mi usluge po navadi sprejemamo prijazno in z občutkom dolžnosti, toda mi smo svoje pravice prisiljeni iztirjati, zato duh svobode pri tem s prošnjami ali hvaležnostjo nima ničesa, če nočemo izdati sami sebe. "Rotili ste Oktavija", reče Brut Ciceru, "naj prizanese tistim, ki so odločno na strani državljanov Rima. Kaj pa če jim ne bo prizanesel? Bomo potem morali umreti? Da, raje, kot pa, da bi mu dolgovali naša življenja." Svoboda je pravica, ki jo mora biti pripravljen braniti vsak posameznik za sebe in katero tisti, ki se pretvarjajo, da so nam jo podelili iz ljubeznivosti, v resnici prav s tem dejanjem zaničajo. Kar se tiče ohranjanja svobode pa se ni moč zanesti niti na politično skupnost, čeprav se zdi, da je leta neodvisna od volje in presoje ljudi. Ona sicer lahko vzdržuje, ne more pa si pripisati zaslug za ohranjanje tistega trdnega in odločnega duha, s pomočjo katerega se je liberalni um vedno pripravljen upreti ponižanjem. Kjer pa je narod prepuščen v oblikovanje vladarju, tako kot glina, ki je položena v roke lončarju, je verjetno od vseh omenjenih načrtov še najtežje izvesti podarjanje svobode ljudem, ki so v resnici hlapčevski, saj zahteva, da ga izvajamo v tišini in z veliko rezervo. Ljudje so namreč sposobni sprejeti omenjeni blagoslov le v tolikšni meri, v kakršni so sposobni razumeti svoje lastne pravice, ter so pripravljeni spoštovati pravične zahteve človeštva le v toliko, v kolikor so pripravljeni, kot posamezniki, nositi breme vladanja in narodne obrambe, zato so bolj pripravljeni ceniti prizadevanja liberalnega uma kot pa ugodnosti, ki jih nudi počasnost oziroma zavajajoči upi, ki obljublajo varnost v zameno za podrejanje in strah. Govorim s spoštovanjem, in če si lahko dovolim ta izraz, tudi s prizanesljivostjo do tistih, katerim so bili zaupani veliki privilegiji v političnem sistemu narodov. Zelo redko se namreč zgodi, da bi bila država zaslužnjena po njihovi krivdi. Toda, ali sploh smemo od njih pričakovati, pa čeprav tudi njih same ženejo človeška poželenja in zato tudi sami niso naklonjeni neizvajanju ali celo zavlačevanju, da se bodo s žarom, s katerim se zavzemajo za svojo stvar, prebili skozi vse ovire in s tem uničili svoje kariere? V primeru, ko so se milijoni pripravljeni ukloniti enemu samemu človeku ter so zakonodajna telesa pasivna, kot da bi bila sestavljena iz članov, ki nimajo svojega lastnega mnenja in mišljenja, se lahko vprašamo, kdo se je pravzaprav izognil obrambi svobode in komu naj pripišemo zasluge za neuspeh? Podaniku, ki je pobegnil s straže, ali vladarju, ki je ostal na svojem, in ki bo, če bodo pomožni ali podrejeni člani vlade prenehali preizpraševati njegovo moč, še naprej vladal brez vseh omejitev? Dobro je znano, da morajo biti ustave, ki so zasnovane z namenom, da bi ohranjale svobodo, sestavljene iz številnih delov, ter da morajo biti zakonodajni sveti, ljudske skupščine, sodišča in uradniki, ki opravljajo različne naloge, razporejeni tako, da eden drugega ohranjajo v ravnotežju, medtem ko izvajajo, vzdržujejo ali preverjajo izvršilno moč. Proizvodnja bo zastala ali pa se bo popolnoma zaustavila, če odstranimo katerikoli njen del. Če je torej katerikoli član brezbrizen, so dolžni na

njegovo mesto stopiti drugi. V skupščinah, ki so sestavljene iz ljudi različnih talentov, navad in nazorov, bi morala obstajati neka sila, ki bi presegala človeške sposobnosti, da bi jih lahko pripravila do tega, da bi se strinjali v vsaki točki, ki je pomembna. Ker pa tudi sami različna mnenja in nazore, bi morali biti popolni, če bi se hoteli odreči razpravi. Ceno, ki jo je potrebno plačati za enotnost, moramo torej imeti za neko nevarnost, ki preti svobodi. Zato si, čeprav s tem tvegamo, da bomo zasedli njihovo mesto, želimo prizanesljivosti ljudi, ki so postali brezbrizni do javnosti ter podkupljivosti tistih, ki so prodali pravice svoje države, oziroma hlapčevstva tistih, ki so slepo pokorni voditelju, ki je podjarmil njihov razum. Ljubezen do javnosti ter spoštovanje njenih zakonov sta točki, v katerih se je človeštvo prisiljeno strinjati, toda če je v spornih zadevah zdravi razum kateregakoli posameznika ali stranke neprestano preganjan, je s tem ideal svobode že izdan.

Tisti, katerega naloga je vladati brezbriznemu in hlapčevskemu ljudstvu, si ne more niti za trenutek prenehati prizadevati, da bi povečal svoje moči. Vsako izvajanje zakona, vsaka poteza države, vsaka civilna ali vojaška operacija, v kateri je uporabljena njegova moč, zato služi le še za potrjevanje njegove avtoritete in ga v očeh javnosti povzdigne v edini predmet, ki je vreden premisleka, strahu in spoštovanja. Prav tiste ustanove, ki so bile, v neki dobi, ustanovljene, da bi omejile oziroma usmerjale izvajanje izvršilne moči, bodo v neki drugi služile za utrjevanje njenih temeljev, ji dale stabilnost ter ji pokazale strugo, po kateri bo mogoče lahko tekla, ne da bi si pri tem nakopala zamere ali sprožila preplah, in prav tisti sveti, ki so bili ustanovljeni, da bi jo branili pred vmešavanjem, bodo v času pokvarjenosti pripomogli k in poskrbeli za njeno uzurpacijo. Želja po neodvisnosti ter ljubezen do oblasti pogosto izvirata iz istega vira: v obeh lahko zasledimo odpor do nadzora, tisti namreč, ki mu v nekem primeru ni uspelo uničiti nadrejenega, pač ni do tega, da bi ga, v nekem drugem, uvrstili med sebi enake. Kar princ, v čisti ali omejeni monarhiji, po ustavi svoje dežele je, bi si vodja stranke želel postal v republikanski vladi. In če si zares prizadeva doseči to toliko zaželeno stanje, potem mu lastna nagnjenja oziroma usmeritev, ki je značilna za vse človeške zadeve, odpirata kariero, ki je vredna kraljevske častihlepnosti. Vendar pa se okoliščine, v katerih mu je usojeno delovati, zelo razlikujejo od tistih, v katerih deluje kralj. On se je namreč prisiljen srečati z ljudmi, ki niso vajeni ugovarjanja, zato je zaradi lastne varnosti bodalo prisiljen nositi neprestano v nožnici. Upa sicer, da si bo uspel zagotoviti varnost s tem, da bo pravičen, vendar pa je od prvega trenutka uzurpacije pahnen v najrazličnejša izvrševanja despotske moči. Omenjenih sporov s svojimi podložniki pa ni potrebno razreševati tistemu, ki je krono podedoval. Njegov položaj je zato laskav, in moral bi imeti zares zelo pokvarjeno srce, da bi le-to prenehalo izžarevati naklonjenost do ljudstva, ki zato nemudoma postane njegov občudovalec in opora ter okrasek njegove vladavine. V njem mogoče celo ni izrazite želje, da bi posegal v pravice svojih podanikov, toda v tej shemi ustanove, ki so namenjene ohranjanju njihove svobode, v njegovih rokah niso vedno varne. Človeštvo je bilo zaslužneno zaradi muhavosti izprijene častihlepnosti, zato so bile v temačnih urah ljubosumja in strahu izvršene tiranske krutosti. Vendar pa ti demoni niso nujno stvaritev in opora samovoljni moči. Čeprav ni nikoli obstajala politika, ki bi bila, pri ohranjanju narodnega bogastva bolj uspešna od politike rimske republike,

so si tako podaniki kot njihovi principi pogosto predstavljali, da predstavlja svoboda coklo, ki zgolj ovira postopke vlade. Menili so namreč, da je despotska moč najprimernejša za doseganje hitrosti in tajnosti delovanja javnih svetov oziroma za ohranjanje tistega, čemur so radi rekli politični red³, ter da je še prav posebej primerna za hitro odpravo pritožb. Včasih pa so celo trdili, da je v primeru, če je mogoče zagotoviti nasledstvo dobrih princev, despotska vlada najprimernejša za doseg sreče človeštva. Tako mnenje pa jim ni dovoljevalo, da bi obsojali vladarja, kateri si je v prepričanju, da mora uporabljati svojo moč v dobre namene, prizadeval razširiti svoja pooblastila, meneč, da si le prizadeva odstraniti omejitve, ki so razumu v napoto, in ki izničujejo učinke njegovih dobrih namenov.

Ker pa je na ta način pripravljen na uzurpacijo, in ker se nahaja na čelu svobodne države, mu je dovoljeno uporabiti silo, s katero je oborožen, zato da bi zatrl seme navideznega nereda v vsakem kotu svojega ozemlja. Dovoljeno pa mu je tudi učinkovito zauzdati duha nasprotovanja in ugovarjanja med svojim ljudstvom ter odpraviti moteča vmešavanja v vladanje, ki so posledica rušilne svojeglavosti in zasebnih koristi njegovih podanikov. Poleg tega pa mu je dovoljeno zbrati vso moč države in jo uporabiti proti svojim sovražnikom ter za to uporabiti vse, kar je moč nabrati s pomočjo davkov in osebnih uslug. Zato je zelo verjetno, da bo, četudi ga vodi želja, da bi deloval v korist človeštva, podrl vse branike svobode in vzpostavil despotizem, medtem ko si bo laskal, da le sledi nareku zdravega razuma in spodobnosti.

Vendar pa v trenutku, ko domnevamo, da smo vladi podali neko stopnjo spokojnosti, za katero včasih upamo, da jo bomo sami prejeli od nje kot njen najboljši sad, ter da bodo zato javne zadeve, ki jih izvajajo razni pravni in izvršilni oddelki, opravljeni tako, da bodo kar najmanj ovirale trgovino in pridobitne veščine, taka država, kot npr. Kitajska, z odmetavanjem zadev v razne urade, katerih vodenje se sestoji z ukvarjanjem s podrobnostmi in spoštovanjem navad, izriva vsa prizadevanja velike liberalne misli in je bolj naklonjena despotizmu kot pa si lahko mislimo.

Čeprav imamo po navadi zatiranje, nepravilnost in krutost za zla, ki so značilna za despotsko vlado, jih imamo lahko tudi za neodvisne od le-te. Vendar pa je zaenkrat dovolj, če le opozorimo na dejstvo, da svoboda ni nikoli bolj ogrožena kot ravno takrat, ko začnemo narodovo srečo meriti s pomočjo blagoslovov, katere nam lahko poda le princ ali po pokoju s katerim nam lahko postreže nepristranska uprava. Vladar nas sicer lahko osupne s svojimi heroičnimi kvalitetai. On je namreč sposoben svoje podanike varovati pri uživanju vsakršnih živalskih ugod-

³ Naše razumevanje reda v meščanski družbi je pogosto napačno, saj je ustvarjeno na podlagi primerjave z mrtvimi in brezdušnimi podaniki, zato veljata delovanje in nemir za nasprotje njegove narave, katera se, po tem prepričanju, sestoji le iz poslušnosti, molčečnosti ter tihega urejanja zadev, ki gredo skozi roke peščice. Dobra urejenost kamnov v zidu je posledica njihove pravilne namestitve na mesta, za katera so bili izklesani, in če jih med seboj pomešamo, se bo zgradba podrla. V nasprotju s tem je človeški red v družbi sestavljen na način, da postavimo posameznike na mesta za katera so usposobljeni. Prvi predstavlja torej izdelek, ki je narejen iz mrtvih in brezdušnih delov, drugi pa je sestavljen iz živih in dejavnih članov. V tem ko si zavoljo reda v družbi prizadevamo za manj delovanja in več spokojnosti, pozabljamo na pravo naravo našega predmeta ter zato namesto na red svobodnih ljudi naletimo na sužnje.

nosti ali ugodji. Vendar pa so koristi, ki izhajajo iz svobode, koristi drugačne vrste. One ne predstavljajo sad vrline in dobrote, ki se nahaja v prsih enega samega človeka, ampak predstavljajo rezultat občevanja vrline same z mnogimi. Na ta način pa one porazdeljujejo funkcije v civilni družbi tako, da podeljujejo ljudem naloge, ki ustrezajo njihovi naravi.

Tudi najboljše sestavljene vlade se morajo soočiti z neprijetnostmi, zato lahko izvajanje svobode marsikdaj spremljajo pritožbe. Toda ravno v takrat, ko smo se odločili, da bomo izkoreninili zlorabe, nas lahko zlorabe svobode vodijo h krepitvi vzrokov, zaradi katerih je lahko do le-teh sploh prišlo. Despotizem sam ima določene prednosti, v obdobju vljudnosti in zmernosti ga lahko izvajamo s tako malo prestopki, da do javnega preplaha sploh ne pride. Omenjena okoliščina pa lahko v človeštvu vzbudi reformističnega duha preobrazbe oziroma nameru, da bi uporabilo ali pa odstranilo nevarne inovacije iz obstoječe politike. Seveda pa suženjstvo ni vedno uvedeno zgolj po pomoti. Včasih je tudi vsiljeno s pomočjo nasilnega in roparskega duha. Princi pa sčasoma postanejo prav tako pokvarjeni kot njihovo ljudstvo in ne glede na to, kaj predstavlja izvor despotske vladavine, njeni nameni, če so v celoti razgaljeni, vodijo do prepira med vladarjem in njegovimi podložniki, ki je lahko razrešen le s pomočjo sile. Ti nameni pa predstavljajo nevarnost za osebnost, imovino in življenje prav vsakega podanika, saj oni v človeški živali vzbudijo prav vse strasti, vznemirijo brezbrizne in oropajo podkupljive za njihove nagrade ter napovedo vojno tako pokvarjenim kot vrlim, ubogljivo pa so sprejeti le s strani strahopetcev, toda celo njim morajo biti podani s pomočjo sile, ki je sposobna vplivati na njihove strahove. To silo osvajalec prinese iz tujine, domači uzurpator pa si jo prizadeva odkriti pri domačih strankah.

Če pa so ljudje vajeni orožja, potem si je enemu delu težko podvreči celoto. Uzurpator je, namreč vsaj pred ustanovitvijo discipliniranih armad, težko vladal številnih s pomočjo peščice. Vendar pa je omenjeno težavo politika civiliziranih in trgovskih narodov sčasoma popolnoma odpravila z uvedbo razlikovanja med civilnimi in vojaškimi poklici. S tem je namreč ohranjanje in uživanje svobode podala v različne roke ter tako utrla pot nevarnemu povezovanju strank z vojaško močjo, namesto da bi se zavzemala le za uvedbo političnih ustanov in pravic človeštva.

Ljudje, ki so bili razoroženi v skladu s temi usodnimi izboljšavami, pa so si poskušali pred tribunalom častihlepnosti in sile svojo varnost zagotoviti s pomočjo sklicevanja na razum in pravičnost. Vendar pa se v takih skrajnih razmerah zastoj sestajajo senati in citira zakone. Tisti, ki sestavljajo zakone ter tisti, ki zasedajo civilne oddelke države, se namreč lahko odločajo le na podlagi sporočil, ki jih prejemajo z dvora. Vendar pa bodo tudi oni, ko jim bo sel tako kot centurion, ki je prinesel prošnjo Oktavijanu v Rimski senat, pokazal ročaj svojega meča, spoznali, da so postale prošnje zapovedi, ter da so sami postali karikatura ne pa nosilci suverene moči. Razmišljanj v tem odstavku pa ni moč uporabiti za razumevanje manjših narodov. Manjše skupnosti, pa naj bodo še tako pokvarjene, niso pripravljene sprejeti despotske vladavine: njeni člani, trdno povezani ter blizki središču moči, nikoli ne pozabijo svoje povezanosti z javnostjo ter se, na podlagi domačnosti in svobode, vtikajo v prizadevanja tistih, ki bi radi vladali ter tam, kjer umanjka ta ljubezen do enakosti in občutek za pravičnost, delujejo na podlagi motivov

strankarstva, tekmovalnosti in zavisti. Iznani Tarquin je imel svoje privržence v Rimu, toda če bi si s pomočjo njihovih prizadevanj uspel povrniti položaj, bi moral verjetno pri svojem kraljevanju prestati tudi obdobje nesoglasij s prav tisto stranko, ki mu je povrnila moč. Čim večje pa je ozemlje, toliko bolj njegovi deli izgubljajo svojo pomembnost v odnosu so celote. Čim večje je ozemlje, toliko manj pomembni so njegovi deli v razmerju do celote. Zato njihovi prebivalci prenehajo zaznavati svojo povezanost z državo in so le redko udeleženi pri izvajanju kakršnegakoli narodnega ali celo strankarskega načrta. Oddaljenost od sedeža uprave in brezbriznost do oseb, ki si prizadevajo napredovati, večino nauči, da se ima za podanike vladarja ne pa za člane političnega telesa. Omembe vredno je še, da povečanje ozemlja, ki oropa posameznika vpliva na javnost ter mu onemogoča, da bi bil moteč s svojimi nasveti, v bistvi teži k prehajanju narodnih zadev v roke ozkega kroga oziroma teži k zmanjšanju števila tistih, ki so udeleženi pri zakonodaji in drugih vladnih zadevah.

Neredi, ki jim je izpostavljen velik imperij, pa zahtevajo budnost ter hitro preprečevanje in reagiranje. Oddaljene province je potrebno ohranjati v podložnosti s pomočjo vojaške sile in trinoško močjo, kakršna je v svobodnih državah, od časa do časa zbrana, le zato, da bi zadušila vstajo, ali da bi se soočila z drugimi priložnostnimi zli. Le-ta pa je, kot se zdi, čim gospostvo doseže določeno velikost, vedno potrebna, da bi preprečila razgradnjo telesa, katerega deli so bili zgolj umetno sestavljeni, zato jih je potrebno zlepiti s pomočjo učinkovitih, odločnih in tajnih ukrepov. Med vsemi sredstvi, ki v času narodnega blagostanja in ob uspehih prido-bitnih dejavnosti vodijo do vzpostavitve despotizma, pa ni nobenega, s pomočjo katerega bomo ob omenjenem razvoju dogodkov tako zagotovo dospeli na zeleni cilj, kot je neprestano povečevanje ozemlja. V vsaki državi je svoboda njenih članov odvisna od ravnotežja in medsebojne prilagojenosti njenih notranjih delov, tako kot je svoboda človeštva odvisna od ravnotežja med narodi. V napredovanju podjarmljenja naj bi tisti, ki so bili podrejeni izgubili svoje svoboščine, toda izgleda, da se je, gledano s stališča človeške zgodovine, izkazalo, da pomeni podjarmljati ali biti podjarmljen dejansko isto.